# ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ ( δεύτερο τμήμα ) της 13ης Δεκεμβρίου 1989 *

Στην υπόθεση C-1/89,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του Finanzgericht Berlin προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογή του άρθρου της Συνθήκης ΕΟΚ, με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ

**Ingrid Raab,** ιδιοκτήτριας αίθουσας εκθέσεων έργων τέχνης, κατοίκου Βερολίνου,

και

**Hauptzollamt** ( κεντρικού τελωνείου ) **Berlin-Packhof,**

η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία των δασμολογικών κλάσεων 49.11 Β, « φωτογραφίες », και 99.02, « εικόνες χαρακτικής, χαλκογραφίας και λιθογραφίας, πρωτότυπες », και του παραρτήματος του κανονισμού 3618/86 του Συμβουλίου, της 24ης Νοεμβρίου 1986, για την τροποποίηση του κανονισμού ( ΕΟΚ ) 3331/85, για την τροποποίηση του κανονισμού ( ΕΟΚ ) 950/68, περί κοινού δασμολογίου ( ΕΕ L 345, σ. 1 ), καθώς και της δασμολογικής κλάσεως 49.11 Β, « μεταξοτυπίες τέχνης », που περιλαμβάνεται στον πίνακα ΙΙ του παραρτήματος του κανονισμού ( ΕΟΚ ) 1945/86 του Συμβουλίου, της 18ης Ιουνίου 1986, για την προσωρινή αναστολή των αυτόνομων δασμών του κοινού δασμολογίου για ένα ορισμένο αριθμό βιομηχανικών προϊόντων ( ΕΕ L 174, σ. 1 ),

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ( δεύτερο τμήμα ),

συγκείμενο από τους F. A. Schockweiler, πρόεδρο τμήματος, G. F. Mancini και T. F. O'Higgins, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: W. Van Gerven
γραμματέας: J. A. Pompe, βοηθός γραμματέας

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που κατέθεσε η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τον νομικό της σύμβουλο Jörn Sack,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

έχοντας υπόψη την έκθεση για την επ' ακροατηρίου συζήτηση και κατόπιν της προφορικής διαδικασίας της 11ης Οκτωβρίου 1989,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του στη συνεδρίαση της 8ης Νοεμβρίου 1989,

εκδίδει την ακόλουθη

## Απόφαση

1 Με Διάταξη της 8ης Νοεμβρίου 1988, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 3 Ιανουαρίου 1989, το Finanzgericht Berlin υπέβαλε, δυνάμει του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, προδικαστικό ερώτημα ως προς την ερμηνεία των δασμολογικών κλάσεων 49.11 Β, « φωτογραφίες », και 99.02, « εικόνες χαρακτικής, χαλκογραφίας και λιθογραφίας, πρωτότυπες », και του παραρτήματος του κανονισμού 3618/86 του Συμβουλίου, της 24ης Νοεμβρίου 1986, για την τροποποίηση του κανονισμού ( ΕΟΚ ) 3331/85, για την τροποποίηση του κανονισμού ( ΕΟΚ ) 950/68, περί κοινού δασμολογίου ( ΕΕ L 345, σ. 1 ), καθώς και της δασμολογικής κλάσεως 49.11 Β, « μεταξοτυπίες τέχνης », που περιλαμβάνεται στον πίνακα II του παραρτήματος του κανονισμού ( ΕΟΚ ) 1945/86 του Συμβουλίου, της 18ης Ιουνίου 1986, για την προσωρινή αναστολή των αυτόνομων δασμών του κοινού δασμολογίου για ένα ορισμένο αριθμό βιομηχανικών προϊόντων ( ΕΕ L 174, σ. 1 ).

2 Το ερώτημα αυτό ανέκυψε στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ της Ingrid Raab, ιδιοκτήτριας αίθουσας εκθέσεων έργων τέχνης στο Βερολίνο και του Hauptzollamt Berlin-Packhof ( στο εξής: Hauptzollamt ) ως προς τη δασμολογική κατάταξη τριάντα έξι φωτογραφιών του καλλιτέχνη Robert Mapplethorpe, τις οποίες αγόρασε η Raab στη συνολική τιμή των 66 783,30 γερμανικών μάρκων ( DM ) και εισήγαγε, τον Μάρτιο του 1987, από τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας.

3 Η Raab παρουσίασε τις φωτογραφίες αυτές, ζητώντας να τεθούν σε καθεστώς ελεύθερης κυκλοφορίας, στο τελωνειακό κατάστημα του αεροδρομίου Tegel του Βερολίνου, δηλώνοντάς τες ως « εικόνες χαρακτικής, χαλκογραφίας και λιθογραφίας, πρωτότυπες », κατά την έννοια του κωδικού αριθμού 9902 000 00 του ΚΔ, για τις οποίες δεν καταβάλλονται δασμοί.

4 Το τελωνειακό κατάστημα κατέταξε το εμπόρευμα αυτό στον κωδικό αριθμό 4911 400 90 (φωτογραφίες) του ΚΔ και εισέπραξε δασμό με βάση τον συντελεστή 5,8 %.

5 Η Raab άσκησε προσφυγή κατά της αποφάσεως αυτής ενώπιον του Finanzgericht Berlin, ισχυριζόμενη ότι οι εν λόγω φωτογραφίες, οι οποίες τυπώθηκαν σε περιορισμένο αριθμό αντιτύπων από πρωτότυπη πλάκα η οποία είχε υποβληθεί σε καλλιτεχνική επεξεργασία και η αξία των οποίων είναι πολύ μεγαλύτερη από την αξία του χρησιμοποιηθέντος υλικού, πρέπει να θεωρηθούν ως έργα τέχνης, κατά την έννοια του κεφαλαίου 99 του ΚΔ και να υπαχθούν στη δασμολογική κλάση 99.02, λόγω της ομοιότητάς τους με τα έργα του τομέα των γραφικών τεχνών.

6 Σε περίπτωση που θα κρινόταν αδύνατη ερμηνεία του ΚΔ υπό την έννοια ότι οι φωτογραφίες τέχνης εμπίπτουν στην κλάση 99.02, η Raab, επικουρικώς, υποστήριξε ότι, σύμφωνα με την αρχή κατά την οποία όλα τα καλλιτεχνικά έργα που εκτελούνται με μέθοδο μηχανική ή φωτομηχανική πρέπει να αντιμετωπίζονται με τον ίδιο τρόπο, οι φωτογραφίες καλλιτεχνικής φύσεως πρέπει να εξομοιώνονται με τις μεταξοτυπίες τέχνης για τις οποίες, αν και αναφέρονται, όπως και οι φωτογραφίες, στην κλάση 49.11 Β του ΚΔ προβλέπεται κατά την εισαγωγή τους αναστολή της υποχρεώσεως καταβολής δασμών, δυνάμει του κανονισμού 1945/86.

7 Αντιθέτως, το Hauptzollamt ισχυρίζεται ότι λόγω της σαφούς διατυπώσεως των διατάξεων του ΚΔ και λόγω του γεγονότος ότι κριτήριο κατατάξεως στηριζόμενο στον καλλιτεχνικό χαρακτήρα ενός εμπορεύματος θα ήταν ανεφάρμοστο στην πράξη, οι φωτογραφίες πρέπει να κατατάσσονται, ανεξαρτήτως της καλλιτεχνικής τους αξίας, στον κωδικό αριθμό 4911 400 90 του ΚΔ.

8 Κρίνοντας ότι στη διαφορά ανακύπτει ζήτημα ερμηνείας της σχετικής κοινοτικής κανονιστικής ρυθμίσεως, το Finanzgericht Berlin ανέστειλε τη διαδικασία και υπέβαλε στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

« Σε ποια δασμολογική κλάση πρέπει να καταταγούν τριάντα έξι φωτογραφίες του καλλιτέχνη Robert Mapplethorpe, οι οποίες αγοράσθηκαν στην τιμή των 66 783,30 DM, στην κλάση 4911 400 90 (φωτογραφίες), ή στην κλάση 9902 000 00 (εικόνες χαρακτικής, χαλκογραφίες και λιθογραφίες, πρωτότυπες), ή, επικουρικώς, στην κλάση 4911 500 10 (δασμολογική ατέλεια χορηγούμενη για μεταξοτυπίες τέχνης); »

9 Στην έκθεση για την επ' ακροατηρίου συζήτηση αναπτύσσονται διεξοδικώς η εξέλιξη της διαδικασίας και οι παρατηρήσεις που κατατέθηκαν στο Δικαστήριο. Τα στοιχεία αυτά της δικογραφίας δεν επαναλαμβάνονται κατωτέρω παρά μόνο καθόσον απαιτείται για τη συλλογιστική του Δικαστηρίου.

10 Το ερώτημα του παραπέμποντος δικαστηρίου αναφέρεται, κατ' ουσία, στο αν οι διατάξεις του ΚΔ πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι οι φωτογραφίες τέχνης πρέπει να κατατάσσονται, όπως οι πρωτότυπες εικόνες χαρακτικής, χαλκογραφίας και λιθογραφίας, στην κλάση 99.02 του ΚΔ ή, επικουρικώς, αν μπορούν να θεωρούνται ως μεταξοτυπίες τέχνης, κατά την έννοια της δασμολογικής κλάσεως 49.11 Β του πίνακα ΙΙ του παραρτήματος του κανονισμού 1945/86. Σε περίπτωση αρνητικής απαντήσεως στο ερώτημα αυτό, το εθνικό δικαστήριο ερωτά επίσης αν όλες οι φωτογραφίες πρέπει να κατατάσσονται, ανεξαρτήτως της ενδεχόμενης καλλιτεχνικής τους αξίας, στην κλάση 49.11 Β του ΚΔ.

11 Προκειμένου να δοθεί απάντηση στο ερώτημα αυτό πρέπει, καταρχάς, να τονισθεί ότι η δασμολογική κλάση 99.02 περιλαμβάνεται στο κεφάλαιο 99 του ΚΔ που φέρει τον τίτλο « αντικείμενα τέχνης, συλλογών και αρχαιοτήτων » και αναφέρεται ειδικότερα σε « εικόνες χαρακτικής, χαλκογραφίας και λιθογραφίας, πρωτότυπες ».

12 Πρέπει προκαταρκτικώς να τονισθεί, ότι μολονότι τα αντικείμενα που αναφέρονται στο άρθρο 99 του ΚΔ απαλλάσσονται από την υποχρέωση καταβολής δασμών με σκοπό την ενίσχυση της καλλιτεχνικής παραγωγής (βλέπε απόφαση της 14ης Δεκεμβρίου 1988, Huber, σκέψη 16, 291/87, Συλλογή 1988, σ. 6449), δεν μπορεί, ωστόσο, να συναχθεί το συμπέρασμα ότι όλα τα αντικείμενα που μπορεί να έχουν καλλιτεχνικό χαρακτήρα πρέπει να κατατάσσονται στο κεφάλαιο αυτό. Πράγματι, σύμφωνα με τον υπ' αριθ. 1 γενικό κανόνα για την ερμηνεία του ονοματολογίου του ΚΔ οι επικεφαλίδες των τμημάτων, κεφαλαίων ή υποκεφαλαίων έχουν ενδεικτική μόνο σημασία, καθοριστικό δε στοιχείο για την κατάταξη στο ΚΔ είναι το κείμενο των κλάσεων και οι σημειώσεις των τμημάτων ή των κεφαλαίων.

13 Πρέπει, επίσης, να τονισθεί ότι η σημείωση 2 του κεφαλαίου 99 του ΚΔ θεωρεί ως « εικόνες χαρακτικής, χαλκογραφίας και λιθογραφίας, πρωτότυπες » κατά την έννοια της δασμολογικής κλάσεως 99.02, « τα δοκίμια που έχουν τυπωθεί απευθείας, μαύρα ή χρωματιστά, από μία ή περισσότερες πλάκες που έχουν γίνει εξ ολοκλήρου με το χέρι από τον καλλιτέχνη, οποιαδήποτε και αν είναι η τεχνική ή η ύλη που έχει χρησιμοποιηθεί, με εξαίρεση κάθε μηχανική ή φωτομηχανική μέθοδο ».

14 Όπως έχει ήδη κρίνει σχετικώς το Δικαστήριο ( βλέπε προαναφερθείσα απόφαση της 14ης Δεκεμβρίου 1988, σκέψεις 17 και 18 ) τα έργα που αναφέρονται στην κλάση 99.02 του ΚΔ αποτελούν πάντοτε αναπαραγωγή πρωτοτύπου σχεδίου που έχει εξ ολοκλήρου εκτελεσθεί με το χέρι του καλλιτέχνη, αποκλειομένης κάθε μηχανικής ή φωτομηχανικής μεθόδου για την κατασκευή της αρχικής πλάκας με βάση την οποία εκτυπώθηκαν τα δοκίμια.

15 Από τη νομολογία αυτή προκύπτει ότι οι πρωτότυπες εικόνες χαρακτικής, χαλκογραφίας και λιθογραφίας, κατά την έννοια της κλάσεως 99.02 του ΚΔ, χαρακτηρίζονται από την προσωπική παρέμβαση του καλλιτέχνη κατά την κατασκευή του πρωτοτύπου, του οποίου μόνον η αναπαραγωγή μπορεί να πραγματοποιηθεί με τη βοήθεια μιας μηχανικής μεθόδου εκτυπώσεως.

16 Επιβάλλεται, όμως, να τονιστεί ότι οι φωτογραφίες, περιλαμβανομένων εκείνων που έχουν καλλιτεχνικό χαρακτήρα, δεν πληρούν την προϋπόθεση αυτή. Πράγματι, μολονότι ο φωτογράφος έχει τη δυνατότητα, με την επιλογή του θέματος και τις τεχνικές που χρησιμοποιεί, να προσδώσει καλλιτεχνική αξία στο έργο του, το πρωτότυπο είναι πάντοτε αποτέλεσμα μιας τεχνικής μεθόδου η οποία συνίσταται σε αποτύπωση, με την ενέργεια του φωτός, της εικόνας των αντικειμένων επί μιας ευαίσθητης επιφάνειας. Συνεπώς, αυτό το πρωτότυπο δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι έχει εκτελεσθεί εξ ολοκλήρου με το χέρι, κατά την έννοια της σημειώσεως 2 του κεφαλαίου 99 του ΚΔ.

17 Συνεπώς, οι φωτογραφίες τέχνης δεν μπορούν να κατατάσσονται στην κλάση 99.02 του ΚΔ.

18 Ως προς το ερώτημα αν, για τις ανάγκες της δασμολογικής κατατάξεως, οι φωτογραφίες τέχνης μπορούν να θεωρούνται ως μεταξοτυπίες τέχνης, πρέπει να τονισθεί ότι το Δικαστήριο, στο τμήμα όπου εκτίθενται τα πραγματικά περιστατικά της αποφάσεώς του της 27ης Οκτωβρίου 1977, Westfälischer Kunstverein ( 23/77, Slg. 1977, σ. 1985 ), περιέγραψε ως εξής τη μέθοδο που χρησιμοποιείται για την κατασκευή μεταξοτυπιών: « Η μεταξοτυπία είναι μέθοδος εκτυπώσεως που συνίσταται στη χρησιμοποίηση έντυπης μήτρας αποτελούμενης από ειδικό ύφασμα ινών φυσικών ( μετάξι ) ή συνθετικών ( νάυλον, κλπ. ) ή μεταλλικών ινών ( ανοξείδωτο χάλυβα, κλπ. ) στερεωμένων σε πλαίσιο από ξύλο ή μέταλλο. Η μέθοδος αυτή εκτυπώσεως περιλαμβάνει δύο φάσεις:

την προετοιμασία της οθόνης, δηλαδή τη "μεταφορά" επί της οθόνης του πρωτότυπου έργου που πρόκειται να αναπαραχθεί (κατασκευή του πλαισίου εκτυπώσεως) και την αναπαραγωγή επί του υποθέματος εκτυπώσεως (η καθεαυτό εκτύπωση). »

19 Συνεπώς, μολονότι η μέθοδος εκτυπώσεως των μεταξοτυπιών διαφέρει από τη μέθοδο που χρησιμοποιείται για την αναπαραγωγή πρωτοτύπων εικόνων χαρακτικής, χαλκογραφίας και λιθογραφίας, κατά την έννοια της κλάσεως 99.02 του ΚΔ, οι μεταξοτυπίες τέχνης παρουσιάζουν, με τα έργα που αναφέρονται στην εν λόγω δασμολογική κλάση, το κοινό στοιχείο ότι το αρχικό σχέδιο που πρόκειται να αναπαραχθεί έχει εκτελεσθεί με το χέρι του καλλιτέχνη.

20 Κατά συνέπεια, οι φωτογραφίες τέχνης δεν μπορούν, για τις ανάγκες της δασμολογικής κατατάξεως, να εξομοιωθούν με τις μεταξοτυπίες τέχνης, κατά την έννοια της δασμολογικής κλάσεως 49.11 Β, που περιλαμβάνεται στον πίνακα ΙΙ του παραρτήματος του κανονισμού 1945/86, για τους ίδιους λόγους που είναι αδύνατη η κατάταξή τους στην κλάση 99.02 του ΚΔ.

21 Πρέπει, συνεπώς, να εξετασθεί αν όλες οι φωτογραφίες μπορούν να κατατάσσονται, ανεξαρτήτως της ενδεχόμενης καλλιτεχνικής τους αξίας, στην κλάση 49.11 Β του ΚΔ.

22 Πρέπει, σχετικώς, να τονισθεί, όπως προαναφέρθηκε (στη σκέψη 12), ότι όλα τα αντικείμενα που μπορεί να έχουν καλλιτεχνικό χαρακτήρα δεν πρέπει οπωσδήποτε να κατατάσσονται στο κεφάλαιο 99 του ΚΔ και ότι καθοριστικά στοιχεία για την κατάταξη στο ΚΔ είναι οι διατάξεις των κλάσεων και των σημειώσεων.

23 Οι φωτογραφίες αναφέρονται ρητώς στην κλάση 49.11 Β του ΚΔ. Η δασμολογική αυτή κλάση δεν διακρίνει αν οι φωτογραφίες έχουν ή μη καλλιτεχνικό χαρακτήρα και συνιστά, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου (προαναφερθείσα απόφαση της 27ης Οκτωβρίου 1977, σκέψη 5), συμπληρωματική κλάση η οποία περιλαμβάνει όλα τα προϊόντα γραφικής εκτυπώσεως που δεν αναφέρονται ή δεν περιλαμβάνονται σε άλλη κλάση του ΚΔ.

24 Καίτοι, κατά τον υπ' αριθ. 1 γενικό κανόνα για την ερμηνεία της ονοματολογίας του ΚΔ, η επικεφαλίδα των κεφαλαίων έχει ενδεικτική αξία για την κατάταξη στο κοινοτικό δασμολόγιο, ο προβαλλόμενος καλλιτεχνικός χαρακτήρας ενός αντικειμένου δεν αποτελεί επαρκές στοιχείο που θα μπορούσε να δικαιολογήσει την κατάταξη του είδους αυτού, το οποίο αναφέρεται σε συγκεκριμένη δασμολογική κλάση, σε κλάση ενός άλλου κεφαλαίου του ΚΔ.

25 Αυτό είναι κατά μείζονα λόγο ορθό, καθόσον, όπως τόνισε το Δικαστήριο (βλέπε προαναφερθείσα απόφαση της 27ης Οκτωβρίου 1977, σκέψη 3), η ενδεχόμενη καλλιτεχνική αξία ενός αντικειμένου καθορίζεται κυρίως βάσει υποκειμενικών και αορίστων κριτηρίων, ενώ η δασμολογική κατάταξη πρέπει να στηρίζεται σε κριτήρια αντικειμενικά που ορίζει το ΚΔ, ώστε να διασφαλίζεται η αποτελεσματική του λειτουργία και η ασφάλεια δικαίου.

26 Κατά συνέπεια, οι φωτογραφίες στις οποίες θα μπορούσε να προσδοθεί καλλιτεχνικός χαρακτήρας υπάγονται, όπως όλες οι φωτογραφίες, στην κλάση 49.11 Β του ΚΔ.

27 Από το σύνολο των σκέψεων αυτών προκύπτει ότι στο ερώτημα που υπέβαλε το εθνικό δικαστήριο πρέπει να δοθεί ως απάντηση ότι οι διατάξεις του ΚΔ έχουν την έννοια ότι οι φωτογραφίες τέχνης δεν πρέπει να κατατάσσονται, όπως οι πρωτότυπες εικόνες χαρακτικής, χαλκογραφίας και λιθογραφίας, στην κλάση 99.02 του ΚΔ, ούτε μπορούν να θεωρούνται ως μεταξοτυπίες τέχνης, κατά την έννοια της δασμολογικής κλάσεως 49.11 Β του πίνακα ΙΙ του παραρτήματος του κανονισμού 1945/86. Όλες οι φωτογραφίες πρέπει να κατατάσσονται, ανεξαρτήτως του ενδεχομένου καλλιτεχνικού τους χαρακτήρα, στην κλάση 49.11 Β του ΚΔ.

**Επί των δικαστικών εξόδων**

28 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκε η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων η οποία υπέβαλε παρατηρήσεις στο Δικαστήριο δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η διαδικασία έχει, ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης, τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ( δεύτερο τμήμα ),

κρίνοντας επί του ερωτήματος που του υπέβαλε το Finanzgericht Berlin, με Διάταξη της 8ης Νοεμβρίου 1988, αποφαίνεται:

**Οι διατάξεις του κοινού δασμολογίου έχουν την έννοια ότι οι φωτογραφίες τέχνης δεν πρέπει να κατατάσσονται, όπως οι πρωτότυπες εικόνες χαρακτικής, χαλκογραφίας και λιθογραφίας, στην κλάση 99.02 του κοινού δασμολογίου, ούτε μπορούν να θεωρούνται ως μεταξοτυπίες τέχνης, κατά την έννοια της δασμολογικής κλάσεως 49.11 Β του πίνακα ΙΙ του παραρτήματος του κανονισμού ( ΕΟΚ ) 1945/86 του Συμβουλίου, της 18ης Ιουνίου 1986, για την προσωρινή αναστολή των αυτόνομων δασμών του κοινού δασμολογίου για ένα ορισμένο αριθμό βιομηχανικών προϊόντων. Όλες οι φωτογραφίες πρέπει να κατατάσσονται, ανεξαρτήτως του ενδεχομένου καλλιτεχνικού τους χαρακτήρα, στην κλάση 49.11 Β του κοινού δασμολογίου.**

Schockweiler Mancini O'Higgins

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 13 Δεκεμβρίου 1989.

Ο γραμματέας

J.-G. Giraud

Ο πρόεδρος του δευτέρου τμήματος

F. A. Schockweiler